

AR BUVO POLINIŲ GYVENVIEČIŲ AKMENS AMŽIUJE LIETUVOJE?

Algirdas Girininkas

Lietuvos istorijos institutas, Kražių g. 5, LT-01108 Vilnius, Lietuva

---

ĮVADAS

Lietuvoje, tyrinėjant durpynines akmens amžiaus gyvenvietes, susiduriama su įdomiu reiškiniu. Paežeriuose, paupiuose, Baltijos pajūrio lagūnose tyrinėta daug gyvenviečių, kuriose neaptikta židinių, tačiau rasta daug medinių konstrukcijų: į ežerinių, lagūnų šlyną įkaltų smailintų kuolų, rąstų su iškaltomis skylėmis, įkartomis, su įvairiomis išskalomis, kapotų ir drožtų medienos dalių, nužievinčių rąstelių, karčių, drožlių ir kt. Šalia tarsi miškas statmenai įkaltų kuolų aptinkami būtiniai šiukšlynai. Tai rodo, kad buvo gyvenama ežerų atabraduose ar buvusiose sekliose upių ištakose iš ežerų. Kokios tai buvo gyvenvietės?

Panašiai atrodančių gyvenviečių dar 1854 m. buvo aptikta Šveicarijoje. Vėliau jų buvo rasta visoje Alpių zonoje. (Horgener kultūra)¹. Ilgą laiką polinių statinių Vakarų Europoje atradimas šiaurės Europos priešistorės tyrinėtojams buvo egzotika. Alpių zonoje aptiktos gyvenvietės buvo pavadintos polinėmis. Dalis gyvenviečių buvo statomos ežerų pakrantėse ar pelkėtose pievose. Į ežero gruntą sukaldavo daug medžio polių ir prie jų pritvirtindavo iš rąstų pagamintas horizontalias platformas, skirtas grindims. Grindis dengdavo švendrėmis, samanomis, moliu. Ant tokių platformų, kurių neturėtų siekti vanduo, buvo statomi gyvenami namai.

Šiais samprotavimais buvo suabejojęs Ciuricho universiteto archeologas E. Vogtas, kuris įrodinėjo, kad polinių pastatų egzistavimas neturi jokio realaus pagrindo². Poliniai pastatai, pasak archeologo, yra pakrančių gyvenvietės, kuriose buvo statomi stačiakampiai namai. Šie pastatai buvo pastatyti tuo metu, kai dabartiniuose Alpių regiono ežeruose vandens lygis buvo žemesnis, o pakrantės buvo sausos. Tačiau priešistorės tyrinėtojas neatsižvelgė į tai, jog polių į kietą molio gruntą (sausumoje pabuvęs ežerinis šlynas virsta labai kietu dariniu) 0,5–2 m gyliu neįmanoma ne tik įkalti, bet ir įkasti. Tiek Alpių regione, tiek Lietuvoje tyrimų metu neaptikta dar tokios gyvenvietės, kurioje poliai būtų buvę įkasti. Todėl negalime sutikti su E. Vogto nuomone, kad pastatai buvo statomi sausumoje.

Analogiškai vėlyvojo neolito ir ankstyvosios bronzos poliniai statiniai žinomi Gorbunovo, Šigyro (Vidurinis Uralas, netoli Nižnij Tagilo), Modlonos (Vologdos sritis,

---

¹ E. Probst, *Deutschland in der Steinzeit*, München, 1999, S. 349–354.

² E. Vogt, *Pfahlbaustudien, Das Pfahlbauproblem*, Basel, 1954, S. 199–212.

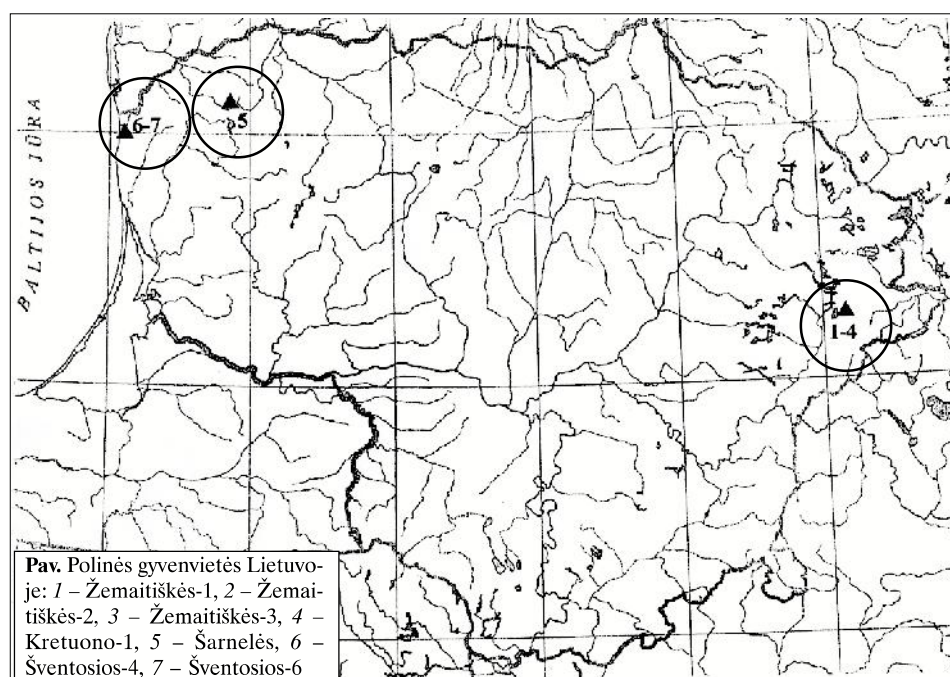
Rusija) gyvenvietėse³. Tyrinėjant šiuos paminklus, tarp archeologų D. N. Edingo ir A. J. Briusovo kilo panaši diskusija: ar poliniai statiniai buvo įrengti virš vandens, ar pelkėtoje pakrantės vietoje, kodėl platformos buvo padengtos molio sluoksniu?⁴

Vėlyvojo neolito ir bronzos amžiuje būta ryškių ir dažnų vandens lygio svyravimų⁵, kurie galėjo turėti įtakos to meto bendruomenių gyvenimui.

Nenuostabu, kad ir šiuo metu Pietryčių Azijoje, Pietų Amerikos didžiųjų upių baseinuose, t. y. ten, kur vandens lygis yra nepastovus, vietiniai gyventojai statosi polinius pastatus.

Ar tokių statinių buvo Lietuvoje, ir jei buvo, tai kam jie buvo naudojami?

AKMENS AMŽIAUS POLINIAI STATINIAI LIETUVOJE

Lietuvos teritorijoje yra žinomos mažiausiai septynios neolito gyvenvietės, kuriose būta polinių pastatų liekanų. Kokia šių pastatų topografinė padėtis?

Visos tyrinėtos gyvenvietės yra prie protakinių ežerų ar pajūrio lagūnų, besijungiančių su įtekančiomis upėmis ir jūra. Tarp jų yra Žemaitiškės-1, Žemaitiškės-2, Žemaitiškės-3, Kretuono-1C (Švenčionių r.), Šarnelės (Plungės r.), Šventosios-4,

³ Д. Н. Эдинг, Новые находки на Горбуновском торфянике, *Материалы и исследования по археологии СССР*, Москва, 1940, № 1, с. 41–57.

⁴ А. Я. Брюсов, Свайное поселение на р. Моллоне и другие стоянки в Чарозерском районе Вологодской области, *Материалы и исследования по археологии СССР*, Москва, Ленинград, 1951, № 20, с. 7–76.

⁵ A. Girininkas, Kretuonas. Vidurinis ir vėlyvasis neolitas, *Lietuvos archeologija*, Vilnius, 1990, t. 7, p. 10.

Šventosios-6 (Palangos m.) gyvenvietės (pav.), kurios priklausė Narvos, Virvelinės keramikos ir Rutulinių amforų kultūrų bendruomenėms. Gyvenviečių kultūriniai sluoksniai aptinkami išilgai kranto buvusių ir esančių ežerų atabraduose, prie pat įtekančių ar ištekančių upelių vagų. Didžioji dalis polinių gyvenviečių rasta po durpių sluoksniais, todėl apie šio tipo gyvenamuosius būstus prabilta intensyviau patyrinėjus durpynų pakrantes. Visose šiose gyvenvietėse aptikta statmenai įkaltų kuolų, rąstų, karčių, lentų, buitinių šiukšlynų.

Iš tokių archeologinių paminklų detaliausiai yra tyrinėtos Kretuono apyežerės (Švenčionių r.) gyvenvietės.

Žemaitiškės-2 gyvenvietė buvo aptikta 1979 m., kasinėta 1979–1981 ir 2000–2001 metais. Buvo ištirtas 388 m² plotas, paskelbti tyrimų rezultatai⁶. Kasinėjimų metu surasta daug medinių konstrukcijų, kurios buvo interpretuotos kaip antžeminių „ilgųjų pastatų“ liekanos⁷. Visas gyvenvietės inventorių laikytas chronologiškai vienalaikiu, priklausiusiu vėlyvajam neolitui.

2000–2001 m. tyrimai patvirtino spėjimus, kad šioje gyvenvietėje būta polinių statinių, pastatytų vandenyje, buvusio ežero pakrantėje, prie iš ežero ištekančio upelio. Be 1979–1982 m. rąstų 720 statmenai įkaltų kuolų, dar aptiktos 369 medinių konstrukcijų liekanos, kurios iš tyrinėto ploto buvo paimtos (ankstesnių tyrimų metu medienos radiniai buvo paliekami *in situ*). Kuolai į ežerinį šlyną buvo įkalti vidutiniškai apie 1,2 m, o ilgiausi ir stambiausi kuolai – net 2 metrus.

Kultūrinio gyvenvietės sluoksniu laikomas 2–25 cm storio sapropelingų durpių sluoksnelis, susiformavęs buvusio ežero dugne. Apatinėje jo dalyje buvo žvyras su gausiomis vandens moliuskų kiaukutų liekanomis. Vakarinėje gyvenvietės ploto dalyje, arčiau pakrantės, šis sluoksnis buvo gerokai storesnis, jame gausu ežero dugno augmenijos liekanų. Radiniai kultūriniame sluoksnyje pasiskirstę netolygiai – daugiau jų būta ten, kur nebuvo statmenai įkaltų kuolų. Apie kuolus aptikta medinės platformos dalių – rąstų su iškaltomis skylėmis, kuolų su peteliais (ant jų uždėdama platforma), taip pat keramikos, kaulo bei rago ir kitų dirbinių. Po kultūrinio sluoksniu visur slūgsojo ežerinis šlynas. Viršutinis šlyno horizontas neolito statytojų buvo išmaigyta statant gyvenvietės statinius, jame pasitaikydavo medžio anglių, nuodėgulių, akmenų, skiedrų, tačiau archeologinių dirbinių nerasta. Giliau šlynas buvo vientisas, be jokių žmogaus veiklos pėdsakų.

Medinių konstrukcijų rasta visame tyrinėtame plote, išskyrus patį šiaurės vakarinį kampą. Išdėsčius medines konstrukcijas tyrinėto ploto plane, gautas gana chaotiškas vaizdas. Aiškiau išsiskyrė tik stambesnių polių 8–16 cm skersmens eilės ties ta vieta, kur buvusio ežero dugnas ima gana ryškiai gilėti ir pereina į pirmąją povandeninę terasą. Tyrinėtame plote akivaizdžiai matyti, kad stambiausi ir giliausiai sukalti kuolai-poliai buvo maždaug 6–7 m pločio ruože išilgai buvusio ežero kranto, prie ištekančio upelio. Pastebėta, kad didieji kuolai yra visai kitos paskirties. Jie išsidėstę išilgai buvusios Žemaitiškės ežero pakrantės ir sudarė atskiras polinių pastatų konstrukcijas.

Analizuojant pačias medines konstrukcijas, prieita išvada, kad dalis jų nėra susijusios su poliniu pastatu. Tai pasakytina apie plonas, 3–4 cm storio, kartis, pada-

⁶ A. Girininkas, *ibid.*, p. 10.

⁷ A. Girininkas, Žemaitiškės 2-osios gyvenvietė, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1980 ir 1981 metais*, Vilnius, 1982, p. 7–9.

rytas iš įvairiausių medienos rūšių. Dalies tokių karčių viršutiniai galai buvo aptinkami gana giliai šlyne. Greičiausiai tai – žvejybos užtvarų, įrengtų dar prieš pastatant polinį pastatą, liekanos. Tokio tipo žvejybos įrenginiai yra gerai žinomi iš etnografinių tyrinėjimų ir buvo plačiai naudoti akmens amžiuje. Upelio ištakos yra ideali vieta jiems įrengti.

Šie duomenys paaiškina, kodėl Žemaitiškės-2 gyvenvietėje rasta tiek daug medienos konstrukcijų, ir kartu verčia peržiūrėti ankstesnę medžiagą ir jos interpretaciją. Pirmiausia reikia atskirti statinių liekanas nuo žvejybos užtvarų likučių. Labai tikėtina, kad dalis radinių, ypač tiesiogiai susijusių su žvejyba (žeberklai, bučių liekanos), turi būti siejami su šiomis užtvaromis, o ne su poliniu statiniu.

Visgi nekyla didesnių abejonų, kad stambieji, didesnio diametro, giliai sukalti kuolai yra polinio statinio liekanos. Nustatyta, kad daugelis polių užsmailinti panaudojus specialią technologiją. Pastebėta, kad daugelio konstrukcijų smaigaliai turi ilgas smailinimo facetes nelygiais paviršiais, kurios atsiradusios ne kertant kirviu išilgai medžio karnieno (kaip tai būtų daroma dirbant metaliniu kirviu), bet plėšiant. Akmens amžiaus žmonės, turėdami palyginti netobulus įrankius, medžius kirsdavo naudodamiesi pleištais. Tokį kirtimo būdą rekonstravo J. Haydekas dar XIX a. pabaigoje, tyrinėdamas Mozūrijos ežerų bronzos ir ankstyvojo geležies amžiaus polines gyvenvietes. Savo rekonstrukcijas jis pagrindė ir eksperimentiniais tyrimais⁸. Pleištam galėjo būti naudojami akmeniniai bei raginiai įtveriamieji kirveliai-pleištai, kurių rasta ir Žemaitiškės-2 gyvenvietėje. Šio tipo radinių gausiai aptinkama ir kitose reliatyviai vienalaikėse Kretuono apyežerės gyvenvietėse – Kretuono-1D, Pakretuonės-1. Taip nukirsto medžio drūtgalys, papildomai kiek aptašytas, buvo įkalamas į gruntą.

Deja, viršutinės polių dalys yra nnykusios, todėl spręsti apie virš vandens buvusius konstrukcijų technologinius elementus kol kas negalime. 1980–1983 m. tyrimų metu buvo aptikti keli kuolai su išlikusiomis viršutinėmis dalimis. Jos atrodė tarsi su peteliais, ant kurių buvo užmaunama kita statinio, tikriausiai platformos, konstrukcija. Dalies kuolų smaigaliai užsmailinti smulkiais facetėmis panaudojant kirvelius. Kai kurių konstrukcijų smaigaliai dėl tvirtumo buvo apdeginti, vieno stambaus kuolo galas buvo nudegintas ir be jokio papildomo apdorojimo įsmeigtas į gruntą. Kelių geriau išlikusių kuolų viršūnės buvo nudegusios. Kultūriniame sluoksnyje rasta daug anglių ir nuodėgulių, todėl yra pagrindo manyti, kad polinis statinys buvo sunaikintas gaisro.

Archeologinių radinių kultūriniame sluoksnyje ties poliais rasta labai nedaug. Taip yra greičiausiai todėl, kad virš tyrineto ploto yra stovėjusi polinė platforma, po kuria buitinės atliekos beveik nepatekdavo. Bendras radinių skaičius gyvenvietės tyrineto ploto planuose rodo, kad daugiau keramikos yra tuose plotuose, kur mažiausia statinio konstrukcijos kuolų. Pastebėta, kad daugelis dirbinių kultūriniame sluoksnyje rasti vertikaliai. Kodėl taip yra? Eksperimentu nustatyta, kad į vandenį įkritęs daiktas, kaip ir ant žemės nukritęs, remiasi didžiąja plokštuma. Tačiau daiktai, įkritę į dumblijantį ar durpėjantį sluoksnį, dažnai išlieka vertikalioje padėtyje. Šis faktas rodo, kad apie polinę gyvenvietę buvo dumblo sluoksnis, susidaręs dėl gyventojų taršos ar ežero durpėjimo. Tačiau akivaizdu, kad buvo gyventa virš vandens.

⁸ J. Haydeck, Pfahlbauten in Ostpreußen, *Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia für die Vereinsjahre 1900–1904*, Königsberg, 1909, Heft. 22, S. 194–202.

Aptiktų puodų molio masėje yra daug kriauklelių priemaišų, puošta vėlyvosios Narvos kultūrai būdingais ornamentų motyvais. Tokia keramika yra būdinga vėlyvosios Narvos kultūros paminklams ir beveik neabejotinai yra susijusi su gyvenvietės poliniais pastatais. Polinių statinių laikotarpiui priklauso tinklo plūdės, pasvarai, meškerės kabliukai, kaulinių, raginių ir akmeninių dirbinių šlifavimui skirti akmenys, eglutės formos žeberklai, titnaginiai peiliai, kaltai, pleištai ir kt. radiniai. Kultūriname sluoksnyje, be storasienės, rasta ir plonasienės keramikos, kuri chronologiškai turėtų būti ankstyvesnio Narvos kultūros laikotarpio. Taip pat rasta viena puodo šukė, liesinta smėliu ir puošta šukiniu ornamentu. Greičiausiai ji sietina su Šukinės-duobelinės keramikos kultūra.

Be to, gyvenvietės kultūriname sluoksnyje aptikta vienašonių žeberklų, kurie tipologiškai gali priklausyti ankstesniajai Narvos kultūrai⁹. Daugelis titnaginių dirbinių priskiriami vadinamajai plačianuoskalinei industrijai, kurią naudojo vėlyvosios Narvos kultūros bendruomenės žmonės. Rasti trys kaltelių tipo dirbiniai, naudoti medžio apdirbimui ir, matyt, susiję su poline statyba. Du kultūrinio sluoksnio radiniai iškrenta iš bendro konteksto: tai plona, taisyklinga, retušuota skeltė ir lancetas. Šie keramikos, taip pat darbui skirti radiniai greičiausiai yra susiję ne su poliniu pastatu, bet su žvejybos užtvaramis, prie kurių atvykdavo kiek toliau gyvenusių bendruomenių žmonės kol dar nebuvo Žemaitiškės-2 bendruomenės suręstų statinių.

Aptikta ir gyvūnų kaulų, kurie rodo, kad polinės gyvenvietės žmonės medžiojo bebrus, elnius, briedžius, lokius, šernus (1 lentelė), antis, žąsis¹⁰. Gyvendami šalia žvejybos įrenginio gaudė stambias lydekas ir šamus bei kitas žuvis¹¹. Tyrimų duomenimis, tarp auginamų gyvulių didelę reikšmę turėjo arkliai, o to paties Kretuono apyežerėje, vienalaikėje Kretuono-1D gyvenvietėje, gyvenę žmonės augino kiaules¹².

Apibendrinant galima pasakyti, kad radinių tipologinė analizė patvirtina ankstesnę išvadą, kad šiame paminkle, be pagrindinės, su poliniais statiniais susijusios medžiagos, yra ir nedidelis kiekis chronologiškai ankstesnių radinių. Juos reikėtų sieti su žvejybos užtvaramis, kurios Kretuono apyežeryje galėjo būti naudojamos labai anksti. Žvejybai skirtos užtvartos čia jau buvo įrengiamos nuo ankstyvojo mezolito (pavyzdžiui, kuolas Že-88, buvo datuotas 8380 ± 60 BP VDU-167) ir egzistavo iki pat bronzos amžiaus. Žuvų užtvartai prie Žemaitiškės-2 gyvenvietės buvo taisomi, statomi iš naujo ir t. t.

Į šiaurę nuo Žemaitiškės-2 gyvenvietės 1978–1979 m. buvo tyrinėta vėlyvojo neolito Narvos kultūros **Žemaitiškės-1 gyvenvietė** prie buvusio Žemaitiškės ežero pakrantės¹³. Gyvenvietėje, išilgai ežerėlio atabrado, buvo aptikti pavieniai poliai iki 15 cm skersmens, tačiau ryškesnės konfigūracijos jie nesudarė. Gyvenvietės teritorijoje rasta 8–10 cm skersmens rąstelių liekanų, o šiaurės rytinėje dalyje nuo buvu-

⁹ A. Girininkas, *Baltų kultūros ištakos*, Vilnius, 1994, p. 170.

¹⁰ L. Daugnora, A. Girininkas, *Rytų Pabaltijo bendruomenių gyvensena XI–II tūkst. pr. Kr.*, Kaunas, 2004, p. 256.

¹¹ Ibid., p. 257–258.

¹² Ibid., p. 178–179.

¹³ A. Girininkas, *Žemaitiškės (Švenčionių raj.) I ir II gyvenviečių tyrinėjimai 1978 ir 1979 metais*, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1978 ir 1979 metais*, Vilnius, 1980, p. 6–9.

1 lentelė. Gyvūnų rūšių, aptiktų neolito ir senojo bronzos amžiaus Kretuono apyžerčio gyvenvietėse, kaulų kiekio kaita (L. Daugnoros duomenys)

Rūšys Gyvenvietės	Žemaitiškės-1	Procentai ir paklaida	Žemaitiškės- 2	Procentai ir paklaida	Kretuono-1C	Procentai ir paklaida
Tauras / <i>Bos primigenius</i>	–	–	–	–	87/7	2,98 ± 0,31
Briedis / <i>Alces Alces</i>	21/2	21,0 ± 4,07	30/4	7,13 ± 1,25	1052/29	36,00 ± 0,89
Elnias / <i>Cervus Elaphus</i>	60/3	60,0 ± 4,9	143/12	33,97 ± 2,31	319/15	10,9 ± 0,58
Štirna / <i>Capreolus Capreol.</i>	3/1	3,0 ± 1,71	7/3	1,66 ± 0,62	115/9	3,94 ± 0,36
Šernas / <i>Sus Scrofa</i>	10/1	10,0 ± 3,0	18/4	4,28 ± 0,99	218/12	7,46 ± 0,49
Lokys / <i>Ursus Arctos</i>	–	–	39/3	9,26 ± 1,41	47/6	1,61 ± 0,23
Bebras / <i>Castor Fiber</i>	3/1	3,0 ± 1,71	151/15	35,87 ± 2,34	524/20	17,9 ± 0,71
Ūdra / <i>Lutra Lutra</i>	–	–	–	–	15/3	0,51±0,13
Vilkas / <i>Canis Lupus</i>	1/1	1,0 ± 0,99	2/1	0,47 ± 0,33	5/1	0,17±0,08
Lapė / <i>Vulpes Vulpes</i>	–	–	1/1	0,24/0,24	7/1	0,24±0,09
Kiaunė / <i>Martes Pin.</i>	–	–	4/3	0,95 ± 0,47	251/13	8,59±0,52
Šeškas / <i>Mustela L.</i>	–	–	–	–	–	–
Barsukas / <i>Meles Meles</i>	–	–	2/1	0,47 ± 0,33	–	–
Voverė / <i>Sciurus vulgaris</i>	–	–	16/10	3,80 ± 0,93	–	–
Vėžlys / <i>Emys orbicularis</i>	1/1	1,0 ± 0,99	5/1	1,19 ± 0,53	–	–
Kiškis / <i>Lepus timidus L.</i>	–	–	–	–	1/1	0,03 ± 0,03
Galvijas / <i>Bos Bovis</i>	–	–	–	–	187/11	6,4 ± 0,45
Avis (ožka) / <i>Ovis Aries et Capra Hircus</i>	–	–	–	–	–	–
Kiaulė (šernas)	–	–	–	–	57/6	1,95 ± 0,26
<i>Sus Suis et Sus Scrofa</i>	–	–	–	–	–	–
Šuo / <i>Canis Canis</i>	1/1	1,0 ± 0,99	–	–	25/4	0,86 ± 0,17
Arklys / <i>Equus Caballus</i>	–	–	3/1	0,71±0,41	12/2	0,41 ± 0,12
Iš viso:	100	–	421/59	–	2922/140	–

sios sausumos pusės išliko įtvirtinimų liekanos – trys lygiagretūs aptvarai, kurių sienas sudarė 5–15 cm storio kartys, sutvirtintos 8–10 cm skersmens vertikaliai į žemę sukaltais kuoliukais. Prieš aptvarus tarp pirmos ir antros sienos buvo iškasti 1,5–2,05 m pločio ir 1,0–1,5 m gylio grioviai. Analogiškai poliniai statiniai tiek nuo ežero, tiek nuo sausumos pusės buvo apsaugomi ir Baden-Viurtenburgo teritorijoje, kurioje buvo tyrinėtos polinės gyvenvietės¹⁴. Gyvenvietės teritorijoje židinių nerasta. Žemaitiškės-1 gyvenvietės žmonės vertėsi žvejyba, kuri buvo tuometinių bendruomenių ūkininkavimo pagrindu. Gyventojai savo reikmėms medžiojo (1 lentelė), rinko agaro ir lazdynų riešutus.

Į rytus nuo Žemaitiškės-2 gyvenvietės (prie to paties ežero) 1984–1985 m. buvo tyrinėta vidurinio-vėlyvojo neolito **Žemaitiškės-3** gyvenvietė, taip pat priskiriama Narvos kultūrai¹⁵. Tiek vidurinio, tiek vėlyvojo neolito kultūrinuose sluoksniuose aptikta statmenai įkaltų 3–12 cm skersmens polių. Vidurinio neolito gyvenvietėje rasta netaisyklingo apskritimo formos 5–10 cm skersmens ir iki 2 m ilgio vertikaliai įkaltų ir smailintų polių liekanos. Matyt, toje vietoje būta polinio statinio. Kiek ryškesnė medinių polių eilė, nusidriekusi 10–12 m išilgai ežerėlio kranto, aptikta vėlyvojo neolito laikotarpiui priklausančioje gyvenvietės dalyje. Čia 3–12 cm skersmens poliai, sukalti 5–6 m pločio ir 10–12 m ilgio pakrantės ruože, sudarė bemaž taisyklingo keturkampio statinio kontūrus. Šalia polių buvo aptikta iki 2 m ilgio ir 10–12 cm skersmens rąstelių apkapotais galais, kurie galėjo priklausyti polinio statinio konstrukcijai. Daugelis radinių rasti vertikaliai. Kaip ir kitose polinio tipo gyvenvietėse, židinių liekanų nerasta. Pagal aptiktus darbo įrankius, osteologinę medžiagą nustatyta, kad ir Žemaitiškės-3 gyvenvietės bendruomenė vertėsi žvejyba, medžiokle ir maisto rinkimu¹⁶. Kultūriniame sluoksnyje ypač daug rasta agaro riešutų lukštų.

Kita polinė Kretuono-1C gyvenvietė tyrinėta 1987–1992 metais¹⁷. Ji yra vakarinėje Kretuono-1 gyvenvietės tyrinėto ploto dalyje ir apėmė rytinę Kretuono ežero smėlėto atabrado dalį. Iš šiaurės gyvenvietę juosė upelio, ištekančio iš Žemaitiškės vietovėje buvusio ežero, vaga, o iš pietryčių – to paties upelio senvagė. Kretuono-1C gyvenvietės žmonės įsikūrė to meto ūkinei veiklai palankiausioje aplinoje: šalia buvo du ežerai su gausybe žuvų, perinčių paukščių, aplink esančiuose miškuose buvo galima medžioti įvairius žvėris, o iškirstose ežerų ir upelių pakrantėse – auginti gyvulius.

Šios gyvenvietės tyrimai svarbūs tuo, kad sukaupta medžiaga yra ankstyvojo bronzos laikmečio pradžios, o tai rodo, kad poliniai statiniai buvo statomi ir vėliau. Kretuono-1C gyvenvietės vakarinėje dalyje buvo aptiktos polinės konstrukcijos pastatų liekanos. Buvusių pastatų stulpavietės nesudaro labai aiškios konstrukcijos. Šalia 5–10 cm skersmens nusmailintų kuolų rasti 15–20 cm skersmens vertikaliai įkalti kuolai. Gyvenvietės dalis, kurioje būta pastatų, ne visuomet galėjo būti apsemta

¹⁴ E. Probst, op. cit., S. 344–354.

¹⁵ A. Girininkas, Žemaitiškės 3-čios gyvenvietės tyrinėjimai 1984–1985 m., *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1984 ir 1985 metais*, Vilnius, 1986, p. 7–9.

¹⁶ L. Daugnora, A. Girininkas, *Osteoarcheologija Lietuvoje. Vidurinysis ir vėlyvasis holocenas*, Vilnius, 1996, p. 19.

¹⁷ L. Daugnora, A. Girininkas, Kretuono 1C gyvenvietės bendruomenės gyvensena, *Lietuvos archeologija*, Vilnius, 2004, t. 25, p. 233–250.

vandens. Sausesniais metų laikais pastatai galėjo būti sausumoje. Šalia gyvenamųjų pastatų į uždūpėti pradedančias upelio vagas buvo sumestos medinių 3–4 cm storio lentų dalys, išlikusių bučių liekanos, o į rytus ir pietryčius nuo pastatų buvusiose senvagėse ir netoli pastatų aptiktos didelės buitinių atliekų sancaupos, taip pat nedidelių kuoliukų eilės, kurias galima įvardyti kaip žvejybai skirtų užtvarų liekanas. Gyvenvietės teritorijoje aiškių židinių neaptikta. Buvusiuose šiukšlynuose ypač daug rasta keramikos, skalų nuo bučių, kaulo ir rago dirbinių, osteologinės medžiagos (1 lentelė). Taigi toje vietoje buvo gyvenama nuolat ir ilgą laiką.

Dar viena polinė gyvenvietė 1973 ir 1981–1982 m. buvo tyrinėta **Šarnelėje** (Plungės r.). Gyvenvietės liekanos aptiktos Šarnelės kaime prie Varduvos upės ištakos iš Ertenio ežero¹⁸. Kasinėjame gyvenvietės plote (568 m²) buvo aptikta per 500 polių, įkaltų į ežerinį šlyną iki 0,5 m gylio. Medinių kuolų, kurių skersmuo svyravo nuo 4 iki 12 cm, galai buvo užaštrinti. Šalia kuolų aptikta 10–12 cm storio medžio rąstelių, kurie galėjo būti polinio statinio konstrukcijos dalimis. Mediniai statiniai stovėjo buvusio ežero atabrade prie pat Varduvos upelio ištakų. Kaip ir Žemaitiškės-2 gyvenvietėje, šios medinės konstrukcijos tyrinėtojų buvo interpretuotos kaip antžeminių stulpinės konstrukcijos pastatų liekanos¹⁹. Tačiau detali gyvenvietėje rastų polių planigrafinė padėtis bei aptinkami radiniai – keramika, kaulo ir rago, akmens dirbiniai – rodo, kad šioje vietoje gyventa tiek Narvos, tiek Virvelinės keramikos kultūrų gyventojų. Puodų šukės kultūriniam sluoksnyje dažnai surastos vertikaloje padėtyje. Kaip ir Žemaitiškės-2 gyvenvietėje, Šarnelės gyvenvietėje yra stovėję poliniai pastatai, prie jų – buitinių atliekų šiukšlynai, o šalia jų – žuvų gaudymui skirti užtvarai. Įdomu, kad vakarinėje ir centrinėje tyrinėtose gyvenvietės vietoje, kur būta didžiausia kuolų koncentracija, keramikos ir kitų dirbinių bemaž nerasta. Didesnis radinių kiekis yra pietrytinėje tyrinėtose gyvenvietės dalyje, šalia buvusio polinio statinio. Poliniai pastatai Narvos ir Virvelinės keramikos kultūros laikotarpiu stovėjo skersai iš ežero ištekancio upelio vagai. Juos sudarė stambesnių kuolų eilės vakarinėje ir rytinėje ploto dalyse. Todėl galima teigti, kad polinis statinys su šalia aptikta Narvos keramika buvo vakarinėje tirtos ploto dalyje, o su Virvelinės keramikos kultūros radiniais – rytinėje. Šalia buvo ir žuvies gaudymo įrenginiai, kurie galėjo būti naudojami tiek ankstesniu, tiek vėlesniu laikotarpiu. Tą faktą patvirtina pavieniai radiniai, kurie nepriskiriami nei Narvos, nei Virvelinės keramikos kultūrų gyventojams: bronzos amžiui būdingas kaulinis žeberklas su viena užbarzda, moliniai verpstukai bei vėlyvajam mezolitui–ankstyvajam neolitui priskiriamas raginis kirvis²⁰.

Šarnelės polinės gyvenvietės bendruomenės žmonės, be žvejybos ir medžioklės (2 lentelė), vertėsi gyvulių auginimu, augino kanapes, rinko agarų ir lazdynų riešutus²¹. Didesnė gyvulių kaulų koncentracija aptikta prie Virvelinės keramikos kultūrai priskiriamo statinio.

¹⁸ A. Girininkas, Šarnelės vėlyvojo neolito (III tūkst. pr. m. e. pab.) gyvenvietė, *Lietuvos TSR Mokslų akademijos darbai, A ser.*, Vilnius, 1977, I (58), p. 57–65; A. Butrimas, Šarnelės neolito gyvenvietė, *Lietuvos archeologija*, Vilnius, 1996, t. 14, p. 174–191.

¹⁹ A. Butvimas, Šarnelės neolito gyvenvietė, *Lietuvos archeologija*, Vilnius, 1996, t. 14, p. 175–179.

²⁰ V. Valatka, Šarnelės stovykla, *Muziejai ir paminklai*, Vilnius, 1968, p. 39–42.

²¹ A. Girininkas, Šarnelės vėlyvojo neolito (III tūkst. pr. m. e. pab.) gyvenvietė, *ibid.*, p. 63.

2 lentelė. Šarnelės gyvenvietėje rastų gyvūnų rūšių kaulų kiekis*

Gyvūnų rūšys	Kaulų kiekis	Procentai	MIS***
<i>Nustatytų gyvūnų kaulai:</i>	–	–	–
Elnias / <i>Cervus elaphus</i>	26	11,8	6
Briedis / <i>Alces alces</i>	19	8,63	4
Bebras / <i>Castor fiber</i>	13	5,90	5
Šernas / <i>Sus scrofa</i>	7	3,18	2
Stirna / <i>Capreolus capreolus</i>	6	2,73	2
Lūšis / <i>Felis lynx</i>	2	0,90	1
Ožka (avis) <i>Ovis aries/Capra hircus</i>	22	10	4
Kiaulė (šernas) <i>Sus suis / Sus scrofa</i>	9	4,09	3
Arklys / <i>Equus caballus</i>	4	1,81	2
Šuo / <i>Canis canis</i>	2	0,90	2
Paukščiai / <i>Avies**</i>	50	50	–
<i>Nenustatytų gyvūnų kaulai</i>	60	–	–
Iš viso:	220	99,94	31

*Kaulų rūšinę sudėtį 1976 m. nustatė Vilniaus universiteto gamtos fak. Zoologijos katedros vyr. dėstytojas A. Mačionis ir Lietuvos veterinarijos akademijos Fiziologijos, patfiziologijos, patanatomijos katedros vedėjas R. Karazija.

**Paukščių rūšinę sudėtį autorių nebuvo nustatyta, bet priskaičiuota prie nustatytų gyvūnų rūšių kaulų.

*** MIS – Minimalus individų skaičius.

Šventosios-4 gyvenvietėje (Palangos miestas), kuri tyrinėta 1986–1995 m., rasti 66 kuolai. Jie buvo nuo 2,5 cm iki 14 cm skersmens, nusmailinti bei giliai (kartais iki 2 metrų) įkalti į lagūnos gitijos sluoksnį. Vietomis kuolai išsidėstę grupėmis, kitur – eilutėmis įstrižai lagūnos krantui. Kaip ir kitose polinėse gyvenvietėse, kuolai aptinkami atabrade iki pirmosios povandeninės terasos. Pastebėta, kad polinių statinių vietose keramikos ir kitų dirbinių rasta mažai ir tik vienoje ploto vietoje (35–36 U,V Z kv.) jų aptikta daugiau²². Kaip ir kitose Lietuvos polinėse gyvenvietėse, Šventosios-4 gyvenvietėje židinių nerasta, o keramika ir kiti dirbiniai kultūriniame sluoksnyje dažnai aptinkami vertikalūs.

Pasak Šventosios-4 gyvenvietės tyrinėtojos R. Rimantienės, polinės konstrukcijos buvo įvardytos plačiais lieptais²³, nes čia buvo aptikta skeltų lentų gabalų, ir užtvaramis žuvims gaudyti. Platūs lieptai galėjo būti polinių statinių platformos, ant kurių buvo statomi gyvenamieji būstai, o plonosios kartys išlikusios nuo žuvų gaudymo įrenginių – užtvary, bučių tvirtinimo.

Pagal Šventosios-4 gyvenvietėje aptiktą inventorių, pagrindinis žmonių verslas buvo žvejyba, ruonių medžioklė (3 lentelė). Osteologinių tyrimų duomenimis, miškų faunos medžioklė nebuvo svarbiausias verslas, o tik – būtinas maisto papildas.

Verslas nulėmė ir žmonių gyvenimą. Žmonės gyvenamuosius būstus statėsi netoli žuvingų vietų, t. y. pajūrio lagūnų ir protakų į jūrą. Statinius, lagūnos pakrantėje gausius

²² R. Rimantienė, Šventosios 4-oji radimvietė, *Lietuvos archeologija*, Vilnius, 1996, t. 14, p. 18, 58.

²³ Ibid., p. 23.

3 lentelė. Šventosios-4 gyvenvietėje iškastų gyvūnų kaulų kiekis (L. Daugnoros duomenys)

Gyvūnų rūšys	Kiekis	Procentai ir paklaida	MIS
Tauras / <i>Bos primigenius</i>	16	19,05 ± 4,28	3
Taurusis elnias / <i>Cervus elaphus</i>	15	17,86 ± 4,18	4
Šernas / <i>Sus scrofa</i>	7	8,33 ± 3,02	3
Šernas / (kiaulė) / <i>Sus scrofa</i> / <i>Sus suis</i>	1	1,19 ± 1,18	1
Stirna / <i>Capreolus capreolus</i>	4	4,76 ± 2,32	2
Lapė / <i>Vulpes vulpes</i>	3	3,57 ± 2,02	1
Lokys / <i>Ursus arctos</i>	1	1,19 ± 1,18	1
Barsukas / <i>Meles meles</i>	1	1,19 ± 1,18	1
Tikrasis ruonis / <i>Phocidae</i>	33	39,29 ± 5,33	3
Šuo / <i>Canis familiaris</i>	3	3,57 ± 2,02	1
Iš viso:	84	–	20

4 lentelė. Čventosios-6 gyvenvietėje iškastų gyvūnų kaulų analizė (L. Daugnoros duomenys)

Gyvūnų rūšys	Kaulų kiekis	Procentai ir paklaida	MIS
Tauras / <i>Bos primigenius</i>	15	4,20 ± 1,06	2
Briedis / <i>Alces alces</i>	16	4,48 ± 1,09	2
Elnias / <i>Cervus elaphus</i>	8	2,24 ± 0,78	3
Stirna / <i>Capreolus capreolus</i>	7	1,96 ± 0,73	2
Šernas / <i>Sus scrofa</i>	73	20,45 ± 2,13	8
Tikrieji ruoniai / <i>Phocidae</i>	169	47,34 ± 2,64	23
Lokys / <i>Ursus arctos</i>	18	5,04 ± 1,16	2
Bebras / <i>Castor fiber</i>	11	3,08 ± 0,91	2
Barsukas / <i>Meles meles</i>	4	1,12 ± 0,55	1
Ūdra / <i>Lutra lutra</i>	1	0,28 ± 0,28	1
Lapė / <i>Vulpes vulpes</i>	8	2,24 ± 0,78	2
Kiškis / <i>Lepus europaeus</i>	4	1,12 ± 0,55	2
Vilkas / <i>Canis lupus</i>	4	1,12 ± 0,55	1
Šuo / <i>Canis familiaris</i>	19	5,32 ± 1,19	3
Iš viso:	357	–	53

šiukšlynus, kuriuose rasta apdirbtos medienos, keramikos, akmeninių kirvių, žvejybos įrankių, paliko čia gyvenę Narvos ir Rutulinių amforų kultūrų bendruomenės.

Šventosios-6 gyvenvietės (Palangos miestas) tyrinėjimų autorė R. Rimantienė pagal aptiktų įkaltų kuolų kiekį (69 vnt.) ir jų išsidėstymą nurodo, kad čia stovėta antžeminio pastato²⁴. Tačiau neradus nei vieno židinio, vargu ar galima būtų šį pastatą įvardyti antžeminiu. Poliai gyvenvietėje buvo išsidėstę išilgai lagūnos pakrantės iki pirmosios povandeninės terasos. Kuolai, kurių skersmuo siekė nuo 3,5 iki 27 cm, į lagūnos šlyną buvo giliai sukalti ir vidurinėje tyrinėto ploto dalyje išilgai

²⁴ R. Rimantienė, Šventosios 6-oji gyvenvietė, *Lietuvos archeologija*, Vilnius, 1996, t. 14, p. 87–97.

kranto sudarė 10–12 metrų pločio ruožą²⁵. Be kuolų, buvo aptikta 140 cm ilgio ir 2 cm storio lenta, smulkesnės ir stambesnės kartys, išilgai skeltos pliauskos, kurias galima priskirti poliniams statiniams.

Didžiuliuose suplautuose pakrantės šiukšlynuose rasta daug žvejybai skirtų įrankių, medžio dirbinių, akmeninių kirvių, iš kaulo ir rago pagamintų įrankių, keramikos, kurią paliko Narvos ir Rutulinių amforų kultūros bendruomenės. Šiame pakrantės ruože gyvenę žmonės, sprendžiant pagal darbo įrankius, labai intensyviai žvejojė, medžiojo ruonius (4 lentelė), rinko gintarą ir iš jo gamino dirbinius²⁶.

POLINIŲ STATINIŲ PAPLITIMAS IR PASKIRTIS

Poliniais pastatais tyrinėtojai laiko buvusių ežerų, upių pakrantėse stovėjusius statinius – iš vandens iškilusius polius su platforma, ant kurios buvo statomi būstai. Be minėtų Alpėse rastų akmens amžiaus polinių gyvenviečių, panašaus tipo statinių aptikta Šiaurės rytų Europoje, ypač paskutiniojo apledėjimo galiniuose ruožuose, kurie per Šiaurės rytinę Lenkijos dalį, Kaliningrado sritį, Pietryčių Lietuvą, Šiaurės Baltarusiją ir Rytų Latviją siekia Pskovo, Novgorodo sritis. Šiame ežeringame paskutiniojo ledyno paliktų galinių morenų ruože aptiktos Usviatų IV²⁷, Naumovo (pietinė Pskovo sritis)²⁸, Krivinos²⁹, Asoveco II, III³⁰ (Šiaurės Baltarusija), Aboros I (Rytų Latvija)³¹, Cedmaro A (Kaliningrado sritis)³² polinės gyvenvietės.

Vėlesnio laikotarpio – vėlyvojo bronzos ir ankstyvojo geležies amžiaus – polinių gyvenviečių aptikta Mozūrijos ežeryne³³. Šios polinės gyvenvietės būdavo įrengiamos kitaip. Iš rąstų suręsta platforma pelkėtuose paežeriuose ar salose buvo klojama be polių, tiesiog ant žemės. Jai susmigus, ant viršaus buvo klojama kita platforma. Lietuvoje vėlyvojo bronzos ir ankstyvojo geležies amžiaus polinių gyvenviečių aptikta Luokesų ežero (Molėtų r.) atabradoose³⁴.

²⁵ Ibid., p. 88.

²⁶ R. Rimantienė, *ibid.*, p. 135–142.

²⁷ А. М. Микляев, О свайных поселениях третьего – второго тысячелетий до нашей эры в бассейне Западной Двины, *Археологический сборник*, Ленинград, 1977, т. 18, с. 10–14.

²⁸ А. М. Микляев, Памятники усвятского микрорайона. Псковская область, *Археологический сборник*, Ленинград, 1969, т. 11, с. 18–40.

²⁹ М. М. Чарняўскі, Паўночнабеларуская культура, *Археалогія Беларусі*, Мінск, 1997, с. 311–330.

³⁰ М. М. Чарняўскі, *ibid.*, с. 312–313.

³¹ И. А. Лозе, *Поздний неолит и ранняя бронза Лубанской равнины*, Рига, 1979, с. 13–26.

³² В. И. Тимофеев, Памятники каменного века восточной части Калининградской области, *Краткие сообщения*, Москва, 1979, № 157, с. 61–69.

³³ К. О. Rossius, *Die sogenannten Pfaylbauten Ostpreußens*, *Præhistorische Zeitschrift*, Berlin, 1933, Band XXIV, Heft 1/2, S. 22–95.

³⁴ Z. Baubonis, V. Kvedaravičius, G. Motuzaitė, E. Pranckėnaitė, Luokesų ežero II senovės gyvenvietė, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2002 metais*, Vilnius, 2004, p. 321–322; Z. Baubonis, G. Motuzaitė, E. Pranckėnaitė, Luokesų ežero (Molėtų r.) senovės gyvenviečių 2 ir 3 povandeniniai archeologiniai žvalgymai, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2001 metais*, Vilnius, 2002, p. 321–322.

Kokia polinių gyvenviečių paskirtis? Pagal gyvenviečių topografiją ir jų įrangą galima teigti, kad polines gyvenvietes vėlyvojo neolito ir bronzos amžiaus gyventojai statėsi ūkiniams ir apsauginiams tikslams.

Visi Lietuvoje rasti poliniai statiniai yra susiję su žvejyba. Šalia polinių gyvenamųjų būstų (Kretuono-1C, Žemaitiškės-2, Šarnelės gyvenvietės) aptinktos žvejybai skirtos užtvartos. Atskiros bendruomenės, užimdamos geriausias ir tinkamiausias nuolatinės maisto gavybos vietas, kaip antai upių ištakas ar jų žiotis, turėjo saugotis kaimyninių bendruomenių anpuolių. Tad saugiausi gyvenamieji būstai buvo pastatyti prie vandens ar jo apsuptyje. Nuo mažiau apsaugotos pusės, dažniausiai sausumos, buvo statomos užtvartos (Žemaitiškės-1 gyvenvietėje). Nemažai gynybinių sienų, suręstų iš statmenų polių, aplink polines gyvenvietes aptikta ir Alpių teritorijoje³⁵. Matyt, kova dėl gamtinių maisto išteklių (ypač žuvies) buvo dažnas reiškinys to meto santykiuose tarp kaimyninių bendruomenių.

Žmonės polinius pastatus buvo priversti statyti dėl tuometinių klimatinių sąlygų. Atlančio antroje pusėje, esant aukštam vandens lygiui, gyventojai žvejybos vietose statėsi ir gyvenamuosius būstus. Statiniai dažniausiai buvo renčiami iš uosių, tarp plačialapių medžių labiausiai išplitusių. Ta pati statybos ir gyvenamosios tradicija išliko ir subborealio laikotarpiu, kai klimatas atvėso ir sumažėjo kritulių kiekis, o vandenų pakrantės ėmė pelkėti. Šią ūkinės veiklos ir gyvenamosios simbiozę patvirtina apie polines gyvenvietes aptikti šiukšlynai – gyventa čia ne sezoniškai, o nuolat – tiek vasarą, tiek žiemą.

Lietuvoje polinės gyvenvietės rastos Narvos kultūros gyventojų teritorijoje, kurių ūkininkavimo pagrindas buvo žvejyba. Kol kas polinių gyvenviečių neaptikta tose neolito–ankstyvojo bronzos amžiaus bendruomenėse, kurios vertėsi medžiokle, pvz., neolitinės Nemuno kultūros teritorijoje. Žvejyba per visą Narvos kultūros gyvavimą buvo viena svarbiausių ūkio šakų. Nuolatinis maisto šaltinis – žuvis – užtikrino bendruomenės stiprumą ir išlikimą, apsaugojo nuo badmečių, kuriuos vis tik pastebėjo antropologai. Polinių gyvenviečių žmonės žvejojė individualiai ir organizuotai – tą patvirtina su žvejyba susiję darbo įrankiai. Šios žvejų bendruomenės buvo daug sėslesnės nei medžiotojų, o jų kultūriniai sluoksniai išraiškingesni.

ĮVADOS

Lietuvoje šiuo metu yra žinomos septynios polinės gyvenvietės. Kaip ir visame pasakutiniojo apledėjimo galinių morenų ruože, neolite ir ankstyvajame bronzos amžiuje gyventojai buvusių ežerų bei lagūnų protakose statė polinius pastatus dėl maisto gavybos ir apsaugos.

Polinės gyvenvietės buvo statomos ant virš vandens iškilusių platformų, kurias rėmė į ežerų ar lagūnų šlyną sukalti poliai. Tai patvirtina polių išsidėstymas išilgai ežerų pakrančių, radinių paplitimas apie polines gyvenvietes ir jų padėtis kultūriniam sluoksnyje. Polinių pastatų buvimą liudija ir tai, kad gyvenvietėse nerasta židinių, o šalia polinių pastatų būta didelių šiukšlynų. Poliniuose statiniuose gyventa visais metų laikais, jie buvo svarbūs bendruomenei apsaugoti. Kai kuriuos, pvz., Žemaitiškės-1 gyvenvietėje, nuo sausumos pusės skyrė tvoros ir grioviai.

Lietuvos teritorijoje polinėse gyvenvietėse gyveno Narvos kultūros bendruome-

³⁵ E. Probst, op. cit., S. 349–350.

nės, kurių pagrindinė ūkinė veikla buvo žvejyba. Tą faktą patvirtina šalia polinių pastatų rasti žuvų gaudymui skirti užtvarai, bučiai, tinklai su plūdėmis ir pasvarais, individualūs žvejybos įrankiai: žeberklai, meškerės kabliukai. Vakarų Lietuvos teritorijoje poliniais statiniais naudojos Rutulinių amforų bei Virvelinės keramikos kultūrų, o šiaurės rytų Lietuvoje – Šukinės-duobelinės keramikos kultūros bendruomenės.

Gauta 2005 01 03

Algirdas Girininkas

ARE THERE STONE AGE PILE DWELLING SITES IN LITHUANIA?

S u m m a r y

Seven pile dwelling sites are presently known in Lithuania. Like in the entire band of moraine from the last Ice Age, the Neolithic-Early Bronze Age, the inhabitants built pile buildings at the junctions of lakes and lagoons for the purposes of extracting food and protection.

Pile dwelling sites were erected on platforms raised over water, which were built on poles pounded into the soft clay of lakes or lagoons. This statement is confirmed by the pattern of poles along lake shores and the spread of finds about pile dwelling sites and their position in the cultural layer. The existence of pile dwellings is testified by the fact that no fireplaces are discovered in the dwelling sites and that large rubbish heaps are found beside pile buildings. Pile dwellings were inhabited year-round.

Pile buildings were important in respect to the community's safety. Some of them, *e.g.*, the Žemaitiškė 1 dwelling site, were protected on the dry side by palisades and ditches.

In the territory of Lithuania, communities of the Narva culture, whose economic activity was fishing, lived in pile dwelling sites. This fact is confirmed by barriers for catching fish, fish pots, nets with floats and plummets, and individual fishing tools (fishing spears and hooks discovered beside the pile buildings). In the territory of West Lithuania, pile structures were used by Globular Amphore and Corded Ware Cultures and in North-east Lithuania by communities of Comb-pit Ware Culture.